

Bevezetés

A konzervativizmusról gyakorta úgy tartják, hogy alapvetően elméletellenes, mivel abból indul ki, hogy az átfogó elméletalkotás igénye az ész mindenhatóságába vetett hit, a racionalizmus következménye, vagyis abból a meggyőződésből következik, hogy a dolgok természetét és viszonyait kellőképpen meg tudjuk ismerni és át tudjuk látni ahhoz, hogy azután őket manipulálva kívánatos eredményeket idézzünk elő. A konzervatív gondolkodók nézőpontjából az elméletek kultuszában egyfelől a dolgok komplexitásával szemben érzett alázat hiánya, másfelől a dolgok organikus rendjébe való beavatkozás szándéka mutatkozik meg. Mivel a dolgok történetileg kialakult rendje sokkal összetettebb annál, semhogy elméletekkel megfelelően reprezentálni tudnánk, az elméletalkotás jelentőségébe vetett hit nem kellően megalapozott. Az ész hatalmának eltúlozása szolgál annak az elbizakodott meggyőződésnek az alapjául, hogy mivel képesek vagyunk a dolgok rendjét átlátni, egyúttal a „jó” irányban befolyásolni is tudjuk azokat, s a világ átalakítása a racionális elméletek fényében egyenesen kívánatosnak tűnik. Ez a következtetés azonban az ész mindenhatóságának hamis premisszáján alapul, s ezért az elméletalkotás gyanús tevékenységnek számít.

A konzervatív attitűd ugyanakkor nemcsak az elméletek kritikájában, hanem általánosságban is megmutatkozik, elsősorban a bevett gyakorlatok megőrzésére helyezett hangsúlyban. A konzervativizmus ösztönös szimpátiával vonzódik a fokozatos és természetes módon történetileg kialakult struktúrákhoz (intézményekhez, hagyományokhoz, életformákhoz stb.). Rokonszenve tehát nem *általában a fennállóhoz* vonzza, hanem ahhoz, ami *organikusan* jött létre, és ekként gyökeresedett meg. Mivel e struktúrák történeti gyökerei a messzi múltba nyúlnak, hasznosságuk gyakorta nem látható át, egyrészt az ész korlátozott képességei miatt, másrészt pedig azért, mert fő érdemeik gyakorta nem abban állnak, amit előidéznak, hanem abban, amit megakadályoznak. Jótéteményeik sokszor csak akkor válnak láthatóvá, amikor maguk a struktúrák eltűnnek, ekkor azonban többnyire már késő. A hagyományok védelme tehát a konzervativizmus szívügye: ha ezek akár az elméletalkotó ész tevékenységének következtében, akár forradalmi változások hatására eltűnnek, többé már nemigen restaurálhatók. Az organikus fejlődés iránti szimpátiája ilyen körülmények között tétlenségre kárhoztatja a konzervatív szemléletű polgárt: az ész hatalmával szemben mutatott szkepszise arra szorítja, hogy kívárja, amíg újfent kialakulnak azok a struktúrák, amelyek érdemesek a megőrzésre.

A konzervatív gondolkodás a fentiekből következően jellemzően reaktív: akkor kristályosodik elméletté, ha valami ellen védekeznie kell. Ebből a nézőpontból fogalmazható meg az Olvasóinknak most átnyújtott összeállításunk célkitűzése is. Ebben a számunkban a konzervativizmus kiváló elemzői arra vállalkoznak, hogy e felől a gondolkör felől közelítve vegyék szemügyre azokat a kihívásokat, amelyeket az új informá-

ciós és kommunikációs technológiák elterjedése – hangzatosabban: „az információ kora” – támaszt mindannyiunkkal szemben. Persze az olyan kifejezések, mint „az információ kora,” az „információs társadalom” és társaik jelentése korántsem egyértelmű, és az, ahogyan ezeket szerzőink kezelik, olykor nem mentes bizonyos idioszinkretikus vonásoktól. Ez természetes is, hiszen a konzervatív eszmekör és az információs társadalommal kapcsolatos problémák érintkezési pontjai korántsem nyilvánvalóak: attól függően látszanak élesebben vagy homályosabban, hogy milyen jelentéssel használjuk ezeket a kifejezéseket. Éppen ezért az „információs társadalom” fogalmának árnyaltabb elemzése iránt érdeklődő olvasót 2006/1. számunk tanulmányaihoz utaljuk.

Hasonló a helyzet a konzervativizmus fogalmával kapcsolatban is. E tanulmányok jellemzően a konzervativizmus jelenének és jövőjének bizonyos aspektusait tárgyalják, de értelemszerűen csak azok a kérdések jelennek meg itt, amelyek az információs társadalom problémakörének szempontjából relevánsnak tűnnek. Érthető tehát, ha az egyes tanulmányokból az olvasó csak töredékes képet kaphat a konzervatív eszmekörrel. Az ez iránt eszmetörténeti szempontból érdeklődő olvasó mélyebb betekintést kaphat Nyíri Kristóf idevágó tanulmányaiból, amelyek összegyűjtve könnyen hozzáférhetőek a http://www.hunfi.hu/nyiri/nyiri_konz.htm oldalon.

Azok a kérdések, amelyeket az itt közölt tanulmányok tárgyalnak, igen széles tartalmi skálán helyezkednek el, az elvont filozófiai kérdésektől az életforma átalakulását érintő általános elméleti megfontolásokon keresztül egészen a mindennapi élet problémáig. Kézenfekvőnek tűnhet az a gondolat, hogy az információs társadalom számos olyan struktúra forradalmi átalakulását vonja magával, amelyek a konzervativizmus szemszögéből értékesek és megőrzendők. Ebből a perspektívából vizsgálva az információs társadalom aligha tarthatna számot a konzervativizmus szimpátiájára. Az itt közölt tanulmányok egyik – és talán legfontosabb – tanulsága az, hogy ez nem szükségképpen van így: a korunkban zajló változások számos aspektusa összhangba hozható a konzervativizmus vonzódásaival.

Demeter Tamás